

जिफन्टको स्वास्थ्य क्षेत्रमा भएको लगानी सवै मिली एकलाई, एकले सबैलाई सहयोग गर्ने अभियान

• विष्णु रिमाल

श्रम गरी खाने मानिसहरूको लागि राम्रो स्वास्थ्य अनिवार्य कुरा हो । तर, श्रम गरी खाने मानिसहरू अर्थात् मजदुर र तिनका परिवारका लागि दुईछाक धान्न पनि गाह्रो परिरहेको छ । नेपाली श्रमजीवीहरूको आम्दानी ज्यादै कम छ र शोषणको मारमा परेका छन् । तर, यस अवस्थामा सुधार गरेर समृद्ध जीवन पाउनका लागि संघर्षका कार्यक्रमले मात्र पुग्दैन, सृजनात्मक सुधारका काम पनि उत्तिकै जरुरी छन् । “सम्मामित श्रमजीवी वर्ग र समृद्ध जीवनको लागि समाजवाद” जिफन्टको लक्ष्य हो । यस लक्ष्य प्राप्तिका लागि धेरै सृजनात्मक कामहरू समेतलाई अघि बढाएर आजैबाट समाजवाद निर्माणको अभ्यास गनुपर्छ । राज्यसत्ता नभई समाजवादको अभ्यास गर्न सकिन्न भन्ने यान्त्रिक कुरामा मात्र सीमित हुन सकिन्न । समृद्ध जीवनका लागि समाजवादको अभ्यास गर्ने धेरै उपायहरूमध्ये सामूहिक हितको लागि सामूहिक प्रयत्न गर्ने सहकारिता पनि एउटा हो । त्यसैले श्रमिक सहकारी अभियानको पहिलो खुड्किलोको रूपमा जिफन्ट स्वास्थ्य सहकारी संस्था शुरू गरिएको छ । मे १, २००० देखि संचालित यो संस्था खोल्दा निम्न कारण दिइएका थिए :

१. श्रमजीवी जनताको स्वास्थ्यको अवस्था कमजोर छ ।
२. स्वास्थ्य सेवा ज्यादै महंगो हुँदै गएको छ । किनभने, सरकारी अस्पतालको कमी र निजीकरण बढ्दो छ । औषधि महंगो र गरीब जनताको आयले धान्न नसक्ने बनेको छ । औषधिको खरीद-विक्रीमा कुनै मोल-मोलाइ छैन र मूल्यमा मनपरीतन्त्र छ ।
३. जनस्वास्थ्यका अभियानहरू संचालन गर्नु जरुरी भइसकेको छ ।
४. श्रमिकहरू बीच “व्यवसायजन्य सुरक्षा र स्वास्थ्य” को अभियान र जागरण आवश्यक भइसकेको छ ।

सहकारीका उद्देश्य र गरिएका कामहरू

यसका ३ वटा मूल उद्देश्य छन्- सदस्यहरूको स्वास्थ्य क्षेत्रको खाँचो पूरा गर्ने, उनीहरूमा स्वावलम्बी, सहयोगी र मितव्ययी बन्ने बानीको विकास गराउने र उनीहरूको आर्थिक र सामाजिक स्तर उठाउने। यसका लागि निम्न कामका योजना बनाइएका छन्-

१. स्वास्थ्य सहकारी क्लिनिक मनमोहन मजदुर भवनमा संचालन गर्ने
२. औषधि विक्री-वितरण गर्ने
३. क्लिनिकबाट हुन नसक्ने सेवाहरू सहूलियतदरमा काठमाडौं मोडेल अस्पतालबाट प्राप्त गराउने
४. “व्यवसायजन्य सुरक्षा र स्वास्थ्य” को अभियान देशव्यापी रूपमा संचालन गर्ने
५. तालिम दिई तालिम प्राप्त मजदुर स्वास्थ्यकर्मीहरूको एउटा समूह तयार गर्ने

जिफन्ट स्वास्थ्य सहकारी संस्थाको संचालन र सेवाको प्रकृया

१०० रूपैयाँ प्रवेश शुल्क (शेयर मूल्य) तिर्ने ५०० सदस्यहरूबाट प्राप्त रु. ५०,०००।- र जिफन्टबाट प्राप्त रु. ५०,०००।- अनुदान सहित एक लाख रूपैयाँको मूल पूँजीबाट यो अभियान शुरू भएको छ। यसका अतिरिक्त प्रत्येक सदस्यले दिनको रु. १।- को दरले महिनाको ३० रूपैयाँ जम्मा गर्छन्। यसरी क्लिनिक र सेवा संचालनका लागि हुने चालू खर्च रु. १५,०००।- मा जिफन्टबाट १० प्रतिशत अर्थात रु. १,५००।- प्रत्येक महिना थप गरिन्छ। हाल यो अभियान काठमाडौं उपत्यका बाहिर पनि विस्तार गर्ने प्रयत्न शुरू भएको छ। सहकारी क्लिनिकमा उपचार हुन नसकेका विरामीहरूलाई काठमाडौं मोडेल अस्पतालमा उपचारको लागि रिफर गरिन्छ।

संस्थाले सदस्यका परिवारका लागि पनि सेवा दिन्छ। परिवारका सदस्य भन्नाले परिवारमा आश्रित व्यक्ति हो। उनीहरू बाबु-आमा, छोरा छोरी, कोही पनि नातेदार वा सदस्यले पाल्नु पर्ने जो कोही पनि हुनसक्छन्। तर, सदस्यले आफ्नो परिवारका आश्रित सदस्यहरूको नाम, उमेर र आवश्यक विवरण शुरूमै दिनुपर्छ, जसलाई सदस्यता कार्डमा उल्लेख गरिन्छ। हरेक सदस्यले आफ्ना परिवारका सदस्यमध्ये एक जनाका लागि आफूले पाउने सरह सुविधा पाउँछन्। परिवारका सदस्यहरू मध्ये जो पहिला विरामी हुन्छ, उसैले यो सुविधा वर्षभरी पाउँछ। श्रमिक परिवारका सगोलका जुनसुकै सदस्य पनि सहकारीको सदस्य बन्न सक्छन्।

हालसम्म भएका कामहरू

सहकारी सदस्य र अन्य व्यक्तिप्रतिको सेवामा केही भिन्नता हुन्छ। सहकारी सदस्य र उनमा आश्रित एक जनाले स्वास्थ्य जाँचका लागि सहकारी क्लिनिकमा रु. ६०।-

मात्र तिरे पुग्छ। जिफन्ट र अन्य घटक यूनियनका सदस्यहरूले रु. ७०।- तिर्नु पर्छ। क्लिनिकले अन्य जनसाधारणलाई पनि सेवा प्रदान गर्छ। उनीहरूले स्वास्थ्य जाँचको लागि रु. ७५।- तिर्नुपर्छ। यस्तो डाक्टरी जाँचको लागि अरू प्राइभेट क्लिनिकमा दोब्बर शुल्क लाग्छ।

जिफन्ट क्लिनिकमा प्रत्येक दिन साँझ ४-६ बजेसम्म अनुभवी डाक्टर उपलब्ध हुन्छन्। प्राथमिक उपचार र अन्य सुविधा यहाँ उपलब्ध छ।

यतिमात्र नभई, गम्भीर प्रकृतिको बिरामी र थप स्वास्थ्य परीक्षणको लागि काठमाडौं मोडेल अस्पतालसँग सहकारीले सम्झौता गरेको छ। यसबापत सहकारी सदस्य र तिनका आश्रित परिवारलाई अस्पतालमा सेवा हेरी २० देखि ५० प्रतिशत छुट दिने व्यवस्था गरिएको छ। जिफन्टले यसलाई मजदुर र तिनीहरूसँग सम्बन्धितको स्वास्थ्यमा गरेको लगानी भन्ने गरेको छ। धनमा सबैभन्दा उत्तम धन स्वास्थ्य हो। त्यसको सुरक्षा र सम्बर्द्धन हुनुपर्छ भन्ने जिफन्टको धारणा हो।

अक्टोबर १२, २००० देखि डिसेम्बर ३१, २००१ सम्म यस्ता १७४ जना व्यक्तिले मोडेल अस्पतालबाट सहूलियतमा सुविधा प्राप्त गरिसकेका छन्। १७४ जनाको उपचारमा कूल २ लाख ४६ हजार ६६४ रूपैयाँ खर्च भएको छ। यो खर्च मध्ये ६१ हजार ६६६ रूपैयाँ जिफन्टले तिरेको छ भने त्यति नै रकम ऐक्यबद्धतास्वरूप सहकारीको पार्टनर फेक्ट-नेपालबाट प्राप्त भएको छ।

यो अभियानमा पञ्च लामा, गंगाराम नेपाल जस्ता व्यक्तिहरूले २० हजार सम्म, श्रीधर र जयदेवीले क्रमशः १८ हजार र १६ हजारसम्मको सहयोग उपचारको क्रममा पाएका छन्।

यो अनुभवले बताउँछ- नाफालाई रूपैयाबाट मात्रै नाप्न सकिंदो रहेन छ, सेवाबाट समेत प्रत्यक्ष अनुभव गर्न सकिंदो रहेछ।

स्वास्थ्य-सुरक्षाको क्षेत्रमा भएको नेयास्वमसंगठनको लगानी

२०३६ सालमा स्थापना भएदेखि नै नेपाल यातायात स्वतन्त्र मजदुर संगठनले सदस्यहरूलाई विभिन्न विषयमा सेवा पुऱ्याउँदै आएको छ। संगठनको सेवा र सदस्यको आर्थिक योगदान नेयास्वमसंको कामका दुई पाटा हुन्। हरेक दिन सदस्यले लगानी गर्ने र भर-अभरमा संगठनले पूरा सहयोग गर्ने विधिलाई यसले अँगालेको छ।

जतिखेर यातायात मजदुरहरूको दुर्घटनामा बीमा थिएन, त्यही समयदेखि यसले राहतको कार्यक्रम शुरू गर्‍यो। ०३१ सालमा औपचारिक रूपमा स्थापित यातायात मजदुर भलाइ कोषले भाडाका सवारी सधनमा काम गर्ने यातायात मजदुरहरूलाई सवारी दुर्घटनामा राहत दिन शुरू गर्‍यो। संगठनले भने सम्पूर्ण यातायात मजदुरलाई समेट्ने कार्य शुरू गर्‍यो। भलाइ कोष र यसको बीचमा रहेको अर्को

भिन्नता भनेको कोषले भाडाका सवारीको चलानीको आधारमा शुल्क संकलन गर्छ र केन्द्रकृत रूपमा सेवा प्रदान गर्छ। तर, संगठनले विकेन्द्रित रूपमा मजदुरद्वारा प्रत्यक्ष लगानीको लागि उत्प्रेरित गर्छ।

नेयास्वमसंगठनका कामका विभिन्न क्षेत्रहरू छन्। सदस्यको शुल्कबाट यसले अन्य ट्रेड यूनियनले जस्तै गतिविधि संचालन गर्छ। तर, स्वास्थ्य, सुरक्षा र दुर्घटनाका सवालमा प्रत्येक दिन छुट्टै शुल्क संकलन गरिन्छ र त्यही शीर्षकमा मात्रै खर्च गरिन्छ।

मेचीदेखि महाकालीसम्म हाल नेयास्वमसंगठनले १०९ स्थानबाट शुल्क संकलन गर्छ। सबैभन्दा कम सगरमाथा अञ्चलमा १ ठाउँबाट संकलन हुन्छ। त्यसपछि मेची, महाकाली र जनकपुरमा क्रमशः ३, ५ र ६ स्थानबाट शुल्क संकलन गरिन्छ। गण्डकी, कोशी र नारायणी अञ्चलमा क्रमशः ११, १३ र १४ स्थानमा शुल्क संकलन गरिन्छ। लुम्बिनी र बागमतीमा अत्यधिक स्थानमा क्रमशः ३२ र २५ स्थानबाट रकम संकलन हुन्छ।

शुल्क संकलनको दर भने सवारी साधन र दुरी हेरी फरक-फरक छ। उदाहरणको लागि, गण्डकी अञ्चलले ट्याक्सी तथा साना गाडीसँग दैनिक रु. १ मात्र लिन्छ। लामो दुरीका सवारी साधन पोखरा प्रवेश गर्दा प्रति ट्रिप रु. १५ लिइन्छ।

बागमती अञ्चलको अरनिको इकाइले सबैभन्दा बढी एक ट्रिपको रु. १००।- शुल्क संकलन गर्छ। देशभरीको सरदर रेट रु. १०।- प्रति ट्रिप हुन आउँछ।

कतिपय अञ्चलले मासिक रूपमा मात्र यस्तो शुल्क संकलन गर्छन्। मासिक शुल्क ५० रूपैयाँ प्रति सदस्य भन्दा कम छैन। नारायणी अञ्चलका विभिन्न विन्दुमा भारतबाट आउने सवारी साधनबाट समेत शुल्क उठाउने गरिएको छ।

यसरी सिंगो देशभरीबाट नेयास्वमसंगठनले मोटामोटी रूपमा दैनिक २६ हजार ४१९ रूपैयाँ संकलन गर्छ। मासिक आय हिसाब गर्दा लगभग ७ लाख ९२ हजार ४४० रूपैयाँ संकलन भएको देखिन्छ।

खर्चको शीर्षक पनि चानचुने छैन। नेयास्वमसंगठनले संचालित शुल्कबाट हिरासत भत्ता, उपचार खर्च, सदस्यको मृत्यु भएमा दिइने खर्च, भर-अभरमा दिइने आर्थिक सहयोग, कानूनी सहायता खर्च जस्ता शीर्षकमा खर्च गर्छ। विविध शीर्षकमा-निष्कासित मजदुरलाई टोकन राहत, अस्पताल भत्ता, बिरामी हुँदाको खर्च, यात्रुको उपचारको आर्थिक खर्च र अंगभंग भएमा सहानुभूति खर्च समेत दिइने गरिएको छ।

सवारी दुर्घटना पछि हिरासतमा रहेका यातायात मजदुरलाई हिरासत भत्ता कति दिने भन्ने सवालमा ठाउँ अनुसार फरक-फरक छ। मेची अञ्चलमा रु. ४०-५० सम्म दैनिक भत्ता दिइन्छ। कुनै ठाउँमा रु. २०० देखि ४०० सम्म पकेट खर्च मात्र

दिइन्छ। जनकपुर अञ्चलमा न्यूनतम रु. ५००- र अधिकतम रु. ७००- सम्म दिइन्छ। नारायणीमा हिरासतमा रहेसम्म रु. ५००- का दरले दैनिक भत्ता दिइन्छ। बागमतीमा रु. १००-१५० सम्म दैनिक भत्ताको व्यवस्था छ। महाकालीमा दैनिक रु. १००- छ।

उपचार खर्चको व्यवस्था पनि इकाइपिच्छे फरक छ। यसो हुनुको कारण आयमा रहेको भिन्नता हो। मेचीमा सिकिस्त विरामीलाई रु. १,५००- सम्म र अंगभंग भएमा अवस्था अनुसारको व्यवस्था गरिन्छ। कोशीमा बढीमा ५ हजार रूपैयाँसम्म खर्च दिइन्छ। नारायणीमा जिल्लापिच्छे फरक-फरक व्यवस्था छ। जस्तो कि, पर्सामा अस्पतालमा रहँदा दैनिक रु. ५००- को व्यवस्था छ भने चितवनमा १ हजार रूपैयाँसम्म दिइन्छ, रु. ५ सयसम्मको व्यवस्था बाँकी जिल्लामा छ। बागमतीका इकाइहरूमा विविधता छ। जस्तोकि धुलिखेल इकाइले रु. १० हजारसम्म खर्च गर्छ भने जोरपाटी इकाइले कूल खर्चको आधा व्यहोर्छ। लुम्बिनी अञ्चलले उपचार अनुसारको खर्चको व्यवस्था गरेको छ। सामान्य उपचारको रु. ३ सय, अस्पतालको वेडमा रहेमा दैनिक रु. ५००- भौँचिएको हात प्लास्टर गर्दा रु. २ हजार, खुट्टा प्लास्टरको रु. ३ हजार, पक्षाघात भएमा रु. ३ हजार, अप्रेसनमा रु. १ हजार र मगज बिग्रेमा ५ हजार रूपैयाँ दिने व्यवस्था छ। यी सबैमध्ये बागमतीको अरनिको बस इकाइले नयाँ परियोजना शुरू गरेको छ- १२ वर्ष नियमित यूनियन सदस्य रही ५५ वर्ष उमेर पुगेर हेभी गाडीको लाइसेन्स क्यान्सील भएका चालकलाई एक मुष्ट ५० हजार रूपैयाँ आर्थिक अनुदान दिने र नियमित सदस्य दुर्घटनाबाट अंगभंग भई अशक्त भएमा एकमुष्ट रु. ४० हजार आर्थिक सहयोग गर्ने व्यवस्था छ।

कुन अञ्चलले कति आम्दानी गर्छ ?

क्र.सं.	अञ्चल	दैनिक आय	मासिक आय
१.	मेची	१२४०-	३,७०००-
२	कोशी	२,९६७०-	८९,००००-
३	सगरमाथा	२१७०-	६,५०००-
४	जनकपुर	१,५०००-	४५,००००-
५	नारायणी	२,६२००-	७८,१०००-
६	बागमती	१३,१५८०-	३,९५,७२००-
७	गण्डकी	१,९४८०-	५८,४५००-
८	लुम्बिनी	२,७८२०-	८३,४६००-
९	महाकाली	१,१०००-	३३,००००-
	जम्मा	२६,४१५०-	७,९२,४४००-